

PROFESIONALNO PROSUĐIVANJE U KONTEKSTU MEĐUNARODNIH STANDARDA FINANSIJSKOG IZVEŠTAVANJA

Ljudi su plaćeni zbog svoje sposobnosti rasuđivanja i odlučivanja.

Elliot Jaques

UVOD

Priznavanje i vrednovanje bilansnih pozicija u poslovnim knjigama zahteva od računovođa korišćenje profesionalnog prosuđivanja koje treba da bude u skladu sa primenljivim okvirom finansijskog izveštavanja. Rad se bavi profesionalnim prosuđivanjem u kontekstu Međunarodnih standarda računovodstva (MRS) i Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja (MSFI).

Profesionalno prosuđivanje je opisano u paragrafu 120.5.A1 Etičkog kodeksa za računovođe, kao primena relevantne obuke, stručnog znanja, veštine i iskustva, srazmernih činjenicama i okolnostima, uključujući prirodu i obim određenih profesionalnih aktivnosti, kao i interese i odnose koji su uključeni (3).

Koncept profesionalnog prosuđivanja odnosi se na odgovarajući nivo diskrecije koju računovodstveni profesionalac prilikom sastavljanja finansijskih izveštaja primenjuje na specifične situacije, a na osnovu akumuliranog znanja, iskustva, objektivnosti i relevantnih činjenica i okolnosti u okviru primenjenog računovodstvenog standarda (1).

Stručna literatura navodi sledeće bitne elemente profesionalnog prosuđivanja (5):

- 1) Kvalitet prikupljenih informacija – razumevanje prikupljenih informacija do kojih se došlo iz pisanih materijala, ili na sastancima. Svako nestrpljenje, preterano samopouzdanje ili rigidan pristup mogu da umanje kvalitet prikupljenih informacija;
- 2) Pouzdani izvori – kome i čemu verovati suštinski je značajno za kvalitet profesionalnog prosuđivanja, pogotovo imajući na umu sveprisutnu upotrebu

REZIME

Cilj rada je da analizira uticaj profesionalnog prosuđivanja i ukaže na njegovu ulogu i značaj kod sastavljanja i prezentacije finansijskih izveštaja. U radu su navedene oblasti sadržane u Konceptualnom okviru finansijskog izveštavanja i odabranim MRS/MSFI u kojima je naglašen značaj prosuđivanja. Kako profesionalno prosuđivanje ima centralnu ulogu pri sastavljanju i prezentovanju finansijskih izveštaja, potrebno je podsticati formalizaciju pristupa u određivanju najpogodnijeg metoda izbora indikatora za priznavanje, prestanak priznavanja i vrednovanje bilansnih elemenata.

Ključne reči: profesionalno prosuđivanje, konceptualni okvir MSFI, MRS/MSFI, finansijski izveštaji

¹ EuroAudit d.o.o. Beograd i ALFA BK Univerzitet, Beograd, e-mail: keyagency28@gmail.com

- interneta i društvenih mreža. Poverenje je važno radi procene kvaliteta podataka koji se dostavljaju za finansijsko planiranje ili profesionalne kompetencije lica koja sastavljaju finansijske izveštaje;
- 3) Profesionalno iskustvo – bogato profesionalno iskustvo je veliki izvor vrednosti. Međutim, čak i u kombinaciji sa znanjem, ono nije dovoljno da pruži osnovu za profesionalno prosuđivanje u smislu zauzimanja stava ili donošenja odluke. Za kvalitet ove presude značajan je način na koji se relevantno iskustvo i znanje mogu primeniti u datoj situaciji;
 - 4) Nepristrasnost – lica koja sastavljaju finansijske izveštaje trebalo bi da odluke i zaključke donose isključivo na osnovu zakonske regulative i etičkih normi;
 - 5) Donošenje odluka ili zaključaka – ono bi trebalo da bude zasnovano na kombinaciji iskustva, znanja i ličnih kvaliteta lica koja sastavljaju finansijske izveštaje;
 - 6) Sprovodljivost – odluka ili zaključak koji se donosi mora biti sprovodljiv, odnosno mora da bude moguće sprovesti ga u praksi.

Proces stručnog prosuđivanja treba da bude na odgovarajući način dokumentovan. Što je stepen složenosti viši, to je potreban i viši stepen dokumentovanosti. Očigledno je da odluke ili zaključci koji nisu potkrepljeni činjenicama ili dokazima ne predstavljaju pouzdan izvor. Dobro obrazložene odluke ili zaključci „odbranjivi“ su u situaciji pregleda od strane interne ili eksterne kontrole, jer ukazuju na konstruktivan napor usmeren na prikazivanje ekonomske stvarnosti društva. Cilj je stvoriti klimu poverenja između vlasnika kapitala i poslovnog menadžmenta i omogućiti korisnicima finansijskih izveštaja da donesu razumne odluke na osnovu prezentovanih finansijskih izveštaja (2).

PROFESIONALNO PROSUĐIVANJE U OKVIRU (OPSEGU) FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Svrha konceptualnog okvira je davanje preporuka na kojima se temelji priprema i prezentacija finansijskih izveštaja. Između ostalog, to podrazumeva i davanje relevantnih smernica za primenu MRS/MSFI i razvoj internih računovodstvenih politika, što uključuje i domen profesionalnog prosuđivanja.

U nastavku rada izloženi su segmenti Konceptualnog okvira ili pojedinačni MSFI za koje je neophodno izvršiti kvalitetno profesionalno prosuđivanje kako bi se donela odluka prikladna datim okolnostima.

Finansijski izveštaji se pripremaju pod pretpostavkom **stalnosti poslovanja**, što podrazumeva da će društvo nastaviti sa poslovanjem u doglednoj budućnosti (4). To znači da društvo nema nameru da prekine sa poslovanjem, ili značajno smanji obim poslovanja, odnosno da rukovodstvo ne namerava da likvidira društvo. Ako takva namera postoji, onda finansijske izveštaje možda treba pripremiti na drugoj osnovi, i ta osnova se obelodanjuje u finansijskim izveštajima. Takva okolnost, tj. značajna sumnja da društvo neće nastaviti sa poslovanjem, zahteva profesionalo prosuđivanje i obelodanjivanje događaja koji mogu dovesti do značajne sumnje da društvo obustavi poslovanje. U praksi, to podrazumeva da se zahtevaju procene i od strane rukovodstva i od strane revizora o tome da li su pretpostavke o stalnosti poslovanja odgovarajuće.

Materijalnost utiče na priznavanje i merenje imovine, obaveza, prihoda i rashoda, njihovo predstavljanje i obelodanjivanje u finansijskim izveštajima. Informacija je materijalno značajna ako njeno izostavljanje ili pogrešno prikazivanje može da utiče na odluke koje korisnici donose na osnovu finansijskih informacija o određenom izveštajnom entitetu (4). Materijalni značaj zavisi od veličine i prirode izostavljene ili pogrešno iskazane stavke koja se procenjuje. (4) Materijalnost utiče na veličinu i prirodu propusta ili pogrešnog iskaza koji se procenjuje u datim okolnostima. Kako kvantitativni prag materijalnosti nije definisan, potrebno je profesionalno prosuđivanje. Prosuđivanje je uobičajeno jer je potrebno odrediti nivo preciznosti rada, na primer: granicu za grešku prethodnog perioda (7).

Obračunska osnova računovodstva opisuje efekte transakcija i drugih događaja i okolnosti na ekonomske resurse i zahteve od izveštajnog entiteta u periodima u kojima su ti efekti nastali, čak i kada se prilivi gotovine i plaćanja događaju u različitim periodima (4). Po svojoj prirodi, obračunska osnova računovodstva zahteva određeni stepen prosuđivanja o budućim tokovima gotovine, kao što su: troškovi obezvređenja imovine, odloženi porezi, rezervisanja za potencijalne gubitke...

Računovodstvene politike sadrže specifične principe, osnove, konvencije, pravila i prakse koje entitet primenjuje prilikom pripremanja i prezentacije finansijskih izveštaja (7). Obuhvataju priznavanje i merenje imovine, obaveza, prihoda i rashoda, uključujući i izbor informacija za prezentaciju i obelodanjivanja. To znači da rukovodstvo koristi odgovarajuća procenjivanja pri izboru primene konkretnih računovodstvenih politika.

Po svojoj prirodi, obračunska osnova računovodstva zahteva određeni stepen prosuđivanja o budućim tokovima gotovine koji su povezani sa troškovima, obezvređenjem imovine, odloženim porezima, rezervisanjima za potencijalne gubitke itd.

Prilikom prosuđivanja, rukovodstvo razmatra zahteve iz MSFI koji se bave sličnim ili srodnim pitanjima, kao i definicije i kriterijume za priznavanje i koncepte odmeravanja sredstava, obaveza, prihoda i rashoda iz Konceptualnog okvira.

U nedostatku MSFI koji bi se konkretno primenjivao na određenu transakciju, drugi događaj ili okolnost, rukovodstvo koristiti sopstveno prosuđivanje za utvrđivanje i primenu računovodstvene politke koja će za rezultat imati informacije koje su: a) relevantne za donošenje ekonomskih odluka od strane korisnika; b) pouzdane, u smislu da finansijski izveštaji (i) istinito i objektivno predstavljaju finansijsku poziciju, finansijske performanse i tokove gotovine entiteta, (ii) odražavaju ekonomsku suštinu transakcija, drugih događaja i okolnosti, a ne samo njihov pravni oblik, (iii) neutralni su, (iv) oprezni i (v) potpuni u materijalno značajnim pogledima (7). Prilikom prosuđivanja, rukovodstvo razmatra zahteve iz MSFI koji se bave sličnim ili srodnim pitanjima, kao i definicije i kriterijume za priznavanje i koncept odmeravanja sredstava, obaveza, prihoda i rashoda iz Konceptualnog okvira (7).

Prezentacija finansijskih izveštaja, MRS 1 Prezentacija finansijskih izveštaja, postavlja opšte zahteve u vezi sa prezentacijom finansijskih izveštaja, smernice u vezi sa njihovom strukturom i minimalne zahteve u pogledu njihovog sadržaja (6). U Republici Srbiji je Pravilnikom o sadržini i formi obrazaca finansijskih izveštaja i sadržini i formi obrasca Statističkog izveštaja za privredna društva i preduzetnike (Službeni glasnik RS, br. 89/2020) propisana sadržina i forma obrazaca finansijskih izveštaja (14). Za finansijske izveštaje: bilans stanja, bilans uspeha, izveštaj o ostalom rezultatu, izveštaj o tokovima gotovine i izveštaj o promenama na kapitalu propisana je tabelarna forma sa preciznom sadržinom bilansnih pozicija. Napomene uz finansijske izveštaje sadrže opise i/ili detaljnije raščlanjavanje iznosa prikazanih u obrascima finansijskih izveštaja. Pored toga, pomenutim pravilnikom definišu se informacije koje se moraju obelodaniti u okviru napomena. U takve informacije uključuje se i obelodanjivanje informacija o primenjenim računovodstvenim politikama, što se odnosi i na obelodanjivanje konkretnih procena koje je rukovodstvo izvršilo, a koje imaju najznačajni efekat na iznose priznate u procesu primene računovodstvenih politika. Obelodanjuju se i informacije o ključnim pretpostavkama koje se odnose na budućnost i podaci o ostalim izvorima neizvesnosti konkretnih procena (6). Primeri potencijalnih oblasti u kojima mogu nastati procene koje zahtevaju obelodanjivanja su:

- priznavanje prihoda, posebno složeni slučajevi koji uključuju aranžmane sa više elemenata (12);
- klasifikacija lizinga (13);

- priznavanje ili prestanak priznavanja finansijskog sredstva ili obaveze (11);
- planovi u vezi sa primanjem zaposlenih i rizicima povezanim sa njima (8);
- identifikovanje jedinice koja generiše gotovinu od nekog sredstva (9);
- za svaku vrstu rezervisanja: a) kratak opis prirode obaveze i očekivano vreme dospeća svih proisteklih odliva ekonomske koristi, b) pokazatelji neizvesnosti u vezi sa iznosom ili vremenom dospeća odliva, c) iznos svake očekivane nadoknade, uz navođenje iznosa svih delova imovine priznatog za tu očekivanu naknadu (10).

Odmeravanje elemenata finansijskih izveštaja je proces utvrđivanja monetarnih iznosa po kojima se elementi finansijskih izveštaja priznaju i knjiže u bilansu stanja i bilansu uspeha. Mogu se koristiti različite osnove odmeravanja u različitoj meri i u raznovrsnim kombinacijama u finansijskim izveštajima. One obuhvataju:

- a) istorijski trošak,
- b) tekući trošak,
- c) ostvarivu vrednost (vrednost izmirenja) i
- d) sadašnju vrednost (4).

Entitet koristi svoje prosuđivanje za odabir osnove odmeravanja koja pružaju najrelevantnije informacije koje verno predstavljaju suštinu transakcije. U napomenama uz finansijske izveštaje vrši se obelodanjivanje primenjene osnove odmeravanja finansijskih elemenata. Obelodanjivanje je bitno zbog sagledavanja činjenica koje značajno utiču na analizu korisnika finansijskih izveštaja. MRS i MSFI ne isključuju upotrebu različitih osnova odmeravanja sredstava i obaveza i sa njima povezanih prihoda i rashoda.

Priznavanje elemenata finansijskih izveštaja je proces obuhvatanja u bilansu stanja ili bilansu uspeha stavke koja ispunjava definiciju nekog elementa o zadovoljavanju kriterijuma priznavanja. Obuhvata opis stavke rečima i navođenje novčanog iznosa, kao i uključivanje tog iznosa u salda bilansa stanja i bilansa uspeha. Stavke koje zadovoljavaju kriterijume priznavanja treba priznati u bilansu stanja ili bilansu uspeha.

Kriterijumi za priznavanje su:

- verovatnoća da će doći do priliva i/ili odliva iz entiteta buduće ekonomske koristi povezane sa tom stavkom i
- stavka ima cenu koštanja ili vrednost koja se može pouzdano odmeriti.

Pri procenjivanju da li stavka ispunjava navedene kriterijume i prema tome se kvalifikuje za priznavanje u finansijskim izveštajima potrebno je obratiti pažnju na materijalnost, kvalitativne karakteristike korisnih informacija, međupovezanost elemenata, što znači da stavka koja ispunjava definiciju i kriterijume za dati element, na primer, imovinu, automatski zahteva priznavanje drugih elemenata, na primer, prihoda ili obaveze.

Koncept verovatnoće treba da odrazi stepen neizvesnosti da će doći do priliva ili odliva budućih ekonomskih koristi povezanih sa tom stavkom. Procene stepena neizvesnosti prave se na osnovu dokaza koji su raspoloživi u vreme sastavljanja finansijskih izveštaja.

Drugi kriterijum priznavanja jeste da stavka ima cenu koštanja ili vrednost koja se može pouzdano odmeriti. To podrazumeva i korišćenje razumnih procena koje ne smanjuju pozuđanost finansijskih izveštaj (4).

Priznavanje i prestanak priznavanja finansijskih sredstava i finansijskih obaveza u skladu sa MSFI 9 – Finansijski instrumenti: priznavanje finansijskih sredstava i obaveza, vrši se samo onda kada entitet postane jedna od strana na koju se odnose ugovorne odredbe instrumenta (11).

Prestanak priznavanja finansijskog sredstva vrši se samo kada:

- a) ugovorna prava na tokove gotovine od finansijskog sredstva prestanu da važe, ili
- b) prenesu finansijsko sredstvo tako što:
 - prenesu ugovorna prava na primanje tokova gotovine od finansijskog sredstva, ili
 - zadržavaju ugovorna prava na primanje tokova gotovine od finansijskog sredstva, ali preuzimaju i ugovornu obavezu da isplaćuju tokove gotovine jednom ili više primalaca.

Prestanak priznavanja finansijske obaveze vrši se samo kada je ona ugašena – kada je ugovorom određena obaveza ispunjena, otkazana, ili je istekla (11).

Prilikom početnog priznavanja, entitet meri finansijsku imovinu ili finansijsku obavezu po fer vrednosti uvećanoj ili umanjenoj za troškove transakcije koji se mogu direktno pripisati sticanju ili emitovanju finansijskog sredstva ili finansijske obaveze.

Naknadno odmeravanje finansijskih sredstava vrši se po:

- a) amortizovanoj vrednosti,
- b) fer vrednosti kroz ostali ukupni rezultat i
- c) fer vrednosti kroz bilans uspeha.

Naknadno odmeravanje finansijskih obaveza vrši se po:

- a) amortizovanoj vrednosti ili
- b) fer vrednosti kroz bilans uspeha.

Da bi se pojedino finansijsko sredstvo ili finansijska obaveza priznala u skladu sa MSFI 9, potrebno je razumno prosuđivanje, u smislu utvrđivanja da li su zadovoljeni navedeni zahtevi. Ista situacija se javlja i kada se razmatra prestanak priznavanja, a naročito koji metod vrednovanja primeniti prilikom naknadnog odmeravanja vrednosti. Entitet treba da razmotri sve relevantne dokaze, rizike koji utiču na pojedino sredstvo ili finansijsku obavezu, model upravljanja rizicima, valutu u kojoj je sredstvo ili obaveza označena, kamatnu stopu, da li finansijsko sredstvo sadrži varijabilnu kamatnu stopu, vremensku vrednost novca...

Priznavanje prihoda u skladu sa zahtevima MSFI 15 vrši se kada entitet ispuni obavezu izvršenja prenosom obećanih dobara ili usluga (to jest imovine) do kupca. Imovina se prenosi kada (ili pošto) kupac stekne kontrolu nad tom imovinom (12), bilo tokom vremena ili u određenom trenutku.

Računovodstveno obuhvatanje ugovora sa kupcem može se izvršiti samo ukoliko su ispunjeni sledeći kriterijumi:

- a) ugovorne strane su odobrile ugovor (pismeno, usmeno ili u skladu sa drugim uobičajenim poslovnim praksama) i obavezale su se da ispune svoje obaveze;
- b) moguće je identifikovati prava svih strana u vezi sa dobrima ili uslugama koje se prenose;
- c) moguće je identifikovati uslove plaćanja za dobra ili usluge koje se prenose;
- d) sadržina ugovora je komercijalna;
- e) postoji značajna verovatnoća da će entitet dobiti naknadu.

S obzirom na opsežna prosuđivanja koja su neophodna u procesu priznavanja prihoda, entitet u skladu sa MSFI 15 treba da izvrši obelodanjivanja prosuđivanja i promena u prosuđivanju do kojih je došlo tokom primene standarda i koja su značajno uticala na određivanje iznosa i vremenskog rasporeda prihoda od ugovora sa kupcima, a posebno prosuđivanja koja su korišćena u određivanju:

- a) vremenskog okvira ispunjavanja obaveza izvršenja i
- b) cene transakcije i iznosa alociranih obaveza izvršenja.

ZAKLJUČAK

Međunarodni standardi računovodstva i Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja zasnovani su na principima koji sadrže visok nivo fleksibilnosti, koji zahteva od računovođa da sprovode iscrpna prosuđivanja prilikom sastavljanja i prezentacije finansijskih izveštaja, odnosno očekuje se da računovođe sprovede „kontinuirano prosuđivanje“.

Kako profesionalno prosuđivanje ima centralnu ulogu pri sastavljanju i prezentovanju finansijskih izveštaja, potrebno je podsticati formalizaciju pristupa u određivanju najpogodnijeg metoda izbora indikatora za priznavanje, prestanak priznavanja i vrednovanje bilansnih elemenata.

Kvalitet profesionalnog prosuđivanja, uzimajući u obzir profesionalno iskustvo, znanje i moralne vrline lica koja sačinjavaju finansijske izveštaje, direktno zavisi i od kontinuiteta edukacije računovođa. Naime, profesionalnim prosuđivanjem donose se odluke ili zaključci koji moraju biti primenljivi i koji na kraju služe za donošenje odluka eksternih korisnika.

LITERATURA

- (1) Ajekwe C.C. (2022), Application of Professional Judgement in International Financial Reporting Standarda, European Journal of Accounting, Auditing and Finance Research Vol.10, No. 7, pp. 17-30, 2022. ISSN: 2053-4094 (Online)
- (2) Fomina O., Zadniprovsy O., Korol S., Romashko O. (2021) PROFESSIONAL JUDGEMENT IN ACCOUNTING: CONTENTS AND CONDITIONS OF APPLICATION. Theory and Practice ISSN 1648-0627 / eISSN 1822-4202 2022 Volume 23 Issue 1, DOI: <https://doi.org/10.3846/btp.2022.13330>
- (3) International Code of Ethics for Professional Accountants. Final-Prouncement-The-Restructured-Code_0.pdf (ifac.org)
- (4) Konceptualni okvir za finansijsko izveštavanje. Министарство финансија Републике Србије (mfin.gov.rs)
- (5) Likierman A. (2019). Time to Reinforce Professional Judgment. <https://www.ifac.org/>
- (6) MRS 1 – Presentacija finansijskih izveštaja. Министарство финансија Републике Србије (mfin.gov.rs)
- (7) MRS 8 – Računovodstvene politike, promene računovodstvenih procena i greške. Министарство финансија Републике Србије (mfin.gov.rs)
- (8) MRS 19 – Primanja zaposlenih. Министарство финансија Републике Србије (mfin.gov.rs)
- (9) MRS 36 – Umanjenje vrednosti imovine, preuzeto sa: Министарство финансија Републике Србије (mfin.gov.rs)
- (10) MRS 37 – Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna imovina. Министарство финансија Републике Србије (mfin.gov.rs)
- (11) MSFI 9 – Finansijski instrumenti. Министарство финансија Републике Србије (mfin.gov.rs)
- (12) MSFI 15 – Prihod od ugovora sa kurcima. Министарство финансија Републике Србије (mfin.gov.rs)
- (13) MSFI 16 – Lizing, preuzeto sa: Министарство финансија Републике Србије (mfin.gov.rs)
- (14) Pravinik o sadržini i formi obrazaca finansijskih izveštaja i sadržini i formi obrasca Statističkog izveštaja za privredna društva i preduzetnike, „Službeni glasnik RS“, br.89/2020.

PROFESSIONAL JUDGMENT IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS

SUMMARY

The aim of the paper is to analyze the impact of professional judgment and to point out its role and importance on the compilation and presentation of financial statements. The paper lists the areas contained in the Conceptual Framework of Financial Reporting and selected IAS/IFRS in which the importance of judgment is emphasized. As professional judgment plays a central role in the preparation and presentation of financial statements, it is necessary to encourage the formalization of the approach in determining the most suitable method of selecting indicators for recognition, derecognition and valuation of balance sheet elements.

Keywords: professional judgment, IFRS conceptual framework, IAS/IFRS, financial statements